

* पद्मपुराणोक्तं भागवतमाहात्म्यम् *

शौनक उवाच—श्रीमद्भागवतं प्रोक्तं पुराणं दशलक्षणम्। परीक्षितशुकसंवादं सर्वपापप्रणाशनम्॥ १ ॥ तत्राप्युक्तं त्वया सूत गमनं भिक्षुभिः सहः। शुकश्च प्रोक्तवान् किं किं कुत्र स्थित्वा महामुनिः॥ २ ॥ कस्मिन् स्थाने कृतो वासः सूत सर्वैः समन्वितः। किमुक्तवान् महायोगी संशयं क्षेतुमर्हसि॥ ३ ॥ सूत उवाच—अद्य मे सफलं जन्म सफलं कर्म चैव हि। पठितञ्च श्रुतञ्चाद्य सर्वं साफल्यमेव च॥ ४ ॥ त्वया खलु मुनिश्रेष्ठ भगवान् स्मारितः शुचिः। सर्वज्ञः सर्वकर्ता च सर्वपापहरः कविः॥ ५ ॥ अतः परं प्रवक्ष्यामि कथापापहरां शुभाम्। त्रैलोक्य तनयादात्रीं सर्वविघ्ननिवारिणीम्॥ ६ ॥ यां श्रुत्वा मुनयः सर्वे परां सिद्धिमितो गताः। परीक्षितोऽस्य राजर्षेण देवस्य द्विजोत्तमः॥ ७ ॥ शुकान् मुनिना विप्रा ज्ञानरूपेण धीमता। सर्वज्ञेन शुभञ्चोक्तं परोक्षं ज्ञानमुत्तमम्॥ ८ ॥ शुकस्तु तमनुज्ञाप्य भगवान् बादरायणिः। जगाम भिक्षुभिः साकं नरदेवेन पूजितः॥ ९ ॥ विश्वं दर्पणदृश्यमाणनगरीतुल्यं विचारे सति ज्ञात्वा तत्क्षण-भङ्गुरं रुचिकरं वीची यथा वारिधौ॥ एवं चेतसिऽनित्यचिन्त्यममलं ज्ञानं परं आत्मनो निर्गुण्यं विमलं विशुद्धिकरणं तापत्रयोन्मूलनम्॥ १० ॥ इति श्रीपद्मपुराणे भागवतमाहात्म्ये प्रथमोऽध्यायः।

सूत उवाच—एकदा चम्पकारण्यं मुनिवर्यैर्निषेवितम्। हेमावती नदी यत्र कूजितं कोकिलैर्द्विजैः॥ १ ॥ हंसकारण्डकैश्चैव सारसैर्बहुशब्दितम्। मत्तभ्रमरगुञ्जारं नानावृक्षैः सुशोभितम्॥ २ ॥ शालैस्तमालैस्तरुलैश्चम्पकैः कीचकैर्नलैः। वेणुगुल्मलताभिश्च कदम्बैर्बकुलैस्तथा॥ ३ ॥ अन्यैरुच्चावचैर्वृक्षैः कलपुष्पैर्विराजितम्। मुनिनामाश्रमैरम्यैस्तापसानां विराजितम्॥ ४ ॥ केचिद् द्रुमायनं कुर्युः केचिन्नीरनिवासिनाम्॥ केचिद् भूमौ समासीनाः केचिञ्चान्द्रायणे रताः॥ ५ ॥ अपरे नियताहाराः प्राणायामपरे रताः। केचिदष्टाङ्गयोगेषु निपुणा वनवासिनः॥ ६ ॥ तत्र शास्त्ररता केचिद् यात्रासाधनतत्पराः। उपचारैरनेकैश्च पूजां कुर्वन्ति बान्धवाः॥ ७ ॥ शिवपूजारताः केचिदपरे शक्तिगाणपाः। नानाविधिहुतद्रव्यैः होमं कुर्वन्ति चापरे॥ ८ ॥ पञ्चाग्नेर्द्वादशाग्नेश्च तापं कुर्वन्ति योगिनः। मौनीध्यानी तथा जापी विवस्त्राः केशधारिणः॥ ९ ॥ पर्णभक्ष्यास्तृणाशी च ज्ञानी ज्ञानपरायणः ब्रह्मचारी वनस्थाश्च यतयो बहवस्तथा॥ १० ॥ वेदान्तशास्त्रनिपुणा वेदवेदाङ्गपारगाः। केषामध्यापने प्रीतिः केषां ध्याने हरेर्मतिः॥ ११ ॥ केचिद्दिग्म्बरा शान्ता विवस्त्रावस्त्रधारिणः। केचिद् गुह्यपिधानाश्च वायुः भक्षाशिनः सदा॥ १२ ॥ निर्मले चोदके स्नात्वा जाप्या ब्रह्मसनातनम्। नारायणपराः केचिद् यतयो ब्रह्मवादिनः॥ १३ ॥ तत्र मार्गेषु निपुणाः पूजामार्गप्रदर्शकाः। कुशपाणिः कुशासीना कुशशय्याः कुशे रताः॥ १४ ॥ कुशाबिन्दुकुशाहाराः कुशैर्देवार्चने रताः। फलाहाराः पुष्पभक्षाः पर्णभक्षास्तथैव च॥ १५ ॥ पयोभक्षा वारिभक्षा वायुभक्षा वसन्त्यपि। निराहारा यतिश्रेष्ठाः केचिद्वल्कलवाससः॥ १६ ॥ केषां भिक्षासने प्रीतिः केषां प्रीतिरयाचने। करपात्रधृताहारा गोमुखे भोजने रताः॥ १७ ॥ पञ्चसप्तमिते ग्रासा भक्षणे तत्पराः सदा। आहारनियमं कृत्वा तिष्ठन्ति मुनयोऽमलाः॥ १८ ॥ रुद्राक्षैः कृतभूषणाः शिवपराः पञ्चाक्षरे नैष्ठिकाः। सर्वाङ्गे धृतभस्मसाररुचिराः शान्ता शिवं वादिनः॥ १९ ॥ स्तोत्राणां श्रवणं तथैव पठनं शिष्यांस्तथा पाठनम्। रागद्वेषविमुक्तसत्त्वनिरता शैवं मनुं स्मारकाः॥ २० ॥ इति श्रीपद्मपुराणे भागवतमाहात्म्ये द्वितीयोऽध्यायः।

सूत उवाच—यतयो वैष्णवाः केचित् तिलकं चोर्ध्वपौण्ड्रकम्। तुलसीकाष्ठजामाला सर्वाङ्गं हरिचन्दनम्॥ १ ॥ तप्तपुङ्गुं तथामाला नामदीक्षासु शोभिताः। गीतानामसहस्रं च स्तवराजरते रताः॥ २ ॥ गजेन्द्रमोक्षणं पञ्चरत्नापाठकराः सदा। केचिद्रामपरास्तत्र केचित् कृष्णपरायणः॥ ३ ॥ शुष्कमुद्राधरा केचिद् केचिद् दण्डस्य धारिणः। सर्वे ते मुनयो देवा सर्वे ब्रह्मेति वत्सलः॥ ४ ॥ एकस्मिन् समये तत्र व्यासपुत्रो महामुनिः। ऋषिभिर्मुनिवर्यैश्च साकं सर्वे जगाम ह॥ ५ ॥ तत्रस्था मुनयः सर्वे सहस्रोत्थाय चानघाः। ववन्दे शिरसा कश्चिदष्टाङ्गनतयः कृताः॥ ६ ॥ आसनं सुखमास्तीर्य पूजितः सुरपूजितः। चन्दनालिप्तसर्वाङ्गे पुष्पमालासमर्पितः॥ ७ ॥ धूपदीपादिनैवेद्यनमस्कारप्रदक्षिणाः। स्तुतिपाठरतैः सर्वैः पुष्पाञ्जलिसमर्पणम्॥ ८ ॥ यतय ऊचुः—श्रीगुरो हि नमस्तेस्तु वयं किङ्करसेवकाः। नमस्ते व्यासपुत्राय नमस्तेऽस्तु शुकाय च॥ ९ ॥ नमस्ते योगिनाथाय नमस्ते ज्ञानरूपिणे। नमस्तेऽस्तु यतीन्द्राय सर्वज्ञाय नमोऽस्तु

ते॥ १० ॥ नमस्ते ज्ञानवित्ताय सर्वविघ्नोपहारिणे। सर्वसिद्धिप्रदात्रे च कारुण्याय नमो नमः॥ ११ ॥ श्रीगुरुं सच्चिदानन्दं सर्ववेदान्तपारगम्। शान्तं परमकल्याणं श्रीगुरुं प्रणमाम्यहम्॥ १२ ॥ शरण्यं शाश्वतं ज्ञेयं वित्ताढ्यं वित्तरूपिणम्। यस्य ज्ञानमयं रूपं श्रीगुरुं प्रणमाम्यहम्॥ १३ ॥ सूत उवाच—एवं ज्ञानमयीस्तुतिं प्रविततां कृत्वा तदा योगिभिर्विद्यावादविवर्जितैर्मुनिवरैः शान्तैः सदा सर्वगैः। ध्यात्वा श्रीगुरुपादुकां सुघटितां रत्नोज्ज्वलां शोभितां कारुण्यैः कलवायनैपुणपरैः प्रश्ने कृताः उद्यमाः॥ १४ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे भागवतमाहात्म्ये तृतीयोऽध्यायः।

शौनक उवाच—श्रीमद्भागवतं योगिन् श्रावितं करुणामुने। परीक्षितोऽस्य राजर्षेस्तत्र किं परमाद्भुतम्॥ १ ॥ दानं दानस्य माहात्म्यं श्रोतृणां किं फलं स्मृतम्। दयया परया ब्रूहि कथं मुक्तिरवाप्यते॥ २ ॥ श्रीशुक उवाच—यैर्न श्रुतं भागवतं पुराणं नाराधितो यः पुरुषः पुराणः। हुतं मुखे नैव धरामराणां तेषां वृथाजन्मगतं नराणाम्॥ ३ ॥ तस्मात् सर्वात्मना सिद्धाः श्रोतव्यं मोक्षकांक्षिभिः। मुक्तैर्निर्विषयैः सर्वैर्महापातकिभिः सदा॥ ४ ॥ श्लोकार्द्धं श्लोकपादं वा नित्यं भागवतस्य च। शृण्वन् फलमवाप्नोति राजसूयाश्वमेधयोः॥ ५ ॥ भाद्रे मासि सिते पक्षे पौर्णमास्यां शुचिस्थले। कार्तिके शुक्लद्वादश्यां युक्तायां श्रवणेन च। फाल्गुने च सिते पक्षे वैशाखे तृतीया यदि॥ ७ ॥ आषाढे पौर्णमास्यां तु शुद्धचित्तेन वै सदा। श्रावणे शुक्लपक्षे तु पवित्रारोपणे दिने॥ ८ ॥ कृष्णपक्षे तथाष्टम्यां वा तथैव च। एकादश्यां च द्वादश्यां अमासोमदिनेऽनघाः॥ ९ ॥ एते मासाः शुभाः प्रोक्ताः वाञ्छितार्थवरप्रदाः। स्नानं बहिर्जले कृत्वा परिध्यायैकमम्बरम्॥ १० ॥ द्वितीयमुत्तरं वासः कृत्वा सर्वात्मिकीक्रियाः। सौवर्णरजते पीठे सिंहाकारे शुभे कृते॥ ११ ॥ श्रीमद्भागवतं तत्र स्थापयित्वा द्विजन्मने। यो ददाति विशुद्धात्मा तस्य पुण्यं वदामि वः॥ १२ ॥ गवां वाजिसहस्राणि चतुराशीति चानघ। मेरुतुल्यं सुवर्णं च सप्तार्णववतो मही॥ १३ ॥ तत्फलं समवाप्नोति श्लोकैकेन सदा नरः। अतः परं प्रवक्ष्यामि माहात्म्यं चाद्भुतं महत्॥ १४ ॥ सारस्वतं च नगरं सौवर्णरचितं शुभम्। धनधान्यञ्च सम्पूर्णं वैष्णवर्वेदभाषितम्॥ १५ ॥ सरस्वत्यास्तटे कश्चित्पावको मुनिसत्तमः। तस्य भार्या सुशीला च पातिव्रत्यपरायणा॥ १६ ॥ वनस्था चीरवसना स्वामिकार्ये परायणा। अग्निशुश्रूषणपरा रागद्वेषविवर्जिता॥ १७ ॥ मुनिः सन्तानहीनोऽसौ पुनः पाणिग्रहः कृतः। दुःशीला भार्यया साकं रममाणो मुनिर्यदा॥ १८ ॥ कलहः कुरुते नित्यं किं भोक्तव्यं तव गृहे। भाग्यहीनो लताहारो दीनो धनविवर्जितः॥ १९ ॥ किमर्थयाचिता दुष्ट अहं राजकुलोद्भवा। एवं ब्रुवति सा नित्यं मुनिर्दुःखेन पीडितः॥ २० ॥ एकः पुत्रो यदा जातो तां त्यक्त्वा सदनं गतः। प्रथमस्कन्धव्याख्यानं छात्राणां पाठयन् मुदा॥ २१ ॥ नमः कृष्णाय शान्ताय शुद्धायाऽमिततेजसे। गोविन्दाय नमस्तुभ्यं यदूनां पतये नमः॥ २२ ॥ गोविन्द गोकुलपते जगदीश नाथ गोपेश राम नृहरे हयशीर्ष कूर्म। वाराह वामन मुकुन्द रथाङ्गपाणे दामोदराच्युतहरे भगवन्नमस्ते॥ २३ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे भागवतमाहात्म्ये चतुर्थोऽध्यायः।

श्रीशुक उवाच—तस्मिन् वने महाघोरे महासर्पं कुलाचलात्। आगत्य धृतवांस्तत्र स जातस्तत्क्षणात् शुचिः॥ १ ॥ दिव्यदेहधरो भूत्वा विमानेनार्कवर्चसा। वैकुण्ठं भुवनं सिद्धा गन्तुकामो बभूव सः॥ २ ॥ पावकेन स संपृष्टः कस्त्वं कुत्र गमिष्यसि। दिव्यदेहधरः कस्मात् जातस्त्वं वद कारणम्॥ ३ ॥ सर्प उवाच—विदेहनगरे विप्रशामको नाम राजते। द्वौ पुत्रौ शमकस्याऽऽस्तां कन्या चैका वरानना॥ ४ ॥ रूपवान् दीर्घबाहुश्च द्रव्यस्यार्जनतत्परौ। कदाचित्तौ महारण्ये व्याघ्रेनैकेन रूपवान्॥ ५ ॥ भक्षितः शामको विप्रो महासर्पेण दंशितः। सर्वं धनं समादाय दीर्घ बहुगतव्यथः॥ ६ ॥ भक्षितं वेश्यसौर्यकं कालेन निर्धनोऽभवत्। चौर्यं कृत्वा पुनर्द्रव्यमानयित्वा तु भक्षितम्॥ ७ ॥ कस्मिंश्चित्समये दूतैः बहुभिः राजसेवकैः। ताडितो राजभवने निगडे च निरोधितः॥ ८ ॥ याच्यमानो जनैः सर्वै राजा कोपं न मुक्तवान्। राजदूतभटैः सर्वैर्नगराच्च बहिः कृताः॥ ९ ॥ नदीतीरे वृक्षमूले कुत्रचिद्धरिमन्दिरे। पर्वतस्य गुहायां वै स्थित्वा चौर्यं समाचरन्॥ १० ॥ केनचित्सर्पराजेन दंशितो निशि सुप्तवान्। पुनः सर्पत्वमापन्नो वर्षाणामयुतं यदा॥ ११ ॥ ततः कालेन प्राप्तोऽस्मि भवतः शरणान्तिकम्। श्रुतं भागवतं विप्र ! स्कन्धमेकं विवक्षया॥ १२ ॥ तेन पुण्यप्रभावेन जातोऽस्मि दिव्यदेहवान्। विमाने सम्यगारूढो ह्यगमद्विष्णुमन्दिरे॥ १३ ॥ नमस्ते विप्रवर्याय मह्यं मोक्षप्रदे नमः।

ज्ञानवैराग्यरूपाय ज्ञानदात्रे नमो नमः ॥ १४ ॥ श्रीशुक उवाच—सर्पदेहं विहायेत्यं दिव्यदेहेन चानघ। पावकं मुनिमानस्य वैकुण्ठभुवनं गतः ॥ १५ ॥ पावकोऽपि मुनिश्रेष्ठः स्नानं कृत्वा महीतले। कुशासने समासीनो जपन् ब्रह्मसनातनम् ॥ १६ ॥ नियमेन कृताहारः प्राणायामेन संयुतः। ध्यानं धारणया युक्तं कृत्वा मोक्षमवाप्नुयात् ॥ १७ ॥ इदं पवित्रं श्रुतिसारमेकं विप्रस्य चाख्यानमधौघरूपम्। सर्पमोक्षं निजकर्मपाशाच्छ्रुत्वा लभेद्यज्ञशताधिपुण्यम् ॥ १८ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे भागवतमाहात्म्ये पञ्चमोऽध्यायः।

श्रीशुक उवाच—अतः परं प्रवक्ष्यामि द्वितीयस्कन्धवर्णनम्। यच्छ्रुत्वा जीवसंघाता बहवस्त्रिदिवं गताः ॥ १ ॥ कृष्णाया उत्तरे तीरे भीमाया दक्षिणे तटे। प्राकारत्रयसंयुक्तं नगरं रामनिर्मितम् ॥ २ ॥ राजद्वारे पूर्वभागे चत्वरं चाति सुन्दरम्। चत्वारो यत्र वर्तन्ते वर्णाश्च ब्राह्मणादयः ॥ ३ ॥ कृष्णशर्मा ऋषिस्तत्र वेदवेदान्तपारगः। श्रौते स्मार्ते च निष्णातो मुनिर्मोक्षपरायणः ॥ ४ ॥ तस्य पञ्चाऽभवन् पुत्राश्चत्वारः वेदवित्तमाः। विष्णुशर्मा देवशर्मा शिवशर्मा तृतीयकः ॥ ५ ॥ चतुर्थो हरिशर्मा च शास्त्रे नैपुण्यवान् शुचिः। पञ्चमो जडतां प्राप्तो नारदस्योपदेशतः ॥ ६ ॥ नोवाच किमपि स्पष्टं लोकास्तं मूकमूचिरे। कृत्वा द्विजातिसंस्कारं गायत्रीसर्वकामदाम् ॥ ७ ॥ उपदिष्टवान् पिता तस्य नोब्रुवन् मूकवत्सुतः। ताडितो पातितो भूम्यां धर्षितो लोकबालकैः ॥ ८ ॥ केनचिद्रज्जुभिर्बद्ध्वा जलेऽगाधे निपातितः। एवं दुःखेन सन्तप्तः स्वयमेव विचारितम् ॥ ९ ॥ कस्मान्ममेदं दुःखं वा वास्तवं वा मृषात्मकम्। जड उवाच—आत्मा शुद्धोऽमलो नित्यं कामरागविवर्जितः। निर्गुणो निरहङ्कारः शुद्धसत्त्वो निरञ्जनः ॥ १० ॥ निर्वीजो वै निराभासो निरावर्णो निराशिषः। निर्मलो निष्कलो बुद्धो निष्कलङ्की निरामयः ॥ ११ ॥ एतादृशः स्वयंज्योतिः कथं दुःखेन सीदति। देही जडं पराधीनो मांसमेध्यसमन्वितः ॥ १२ ॥ अस्थित्वग्रौममज्जाभिः रेतः शोणितनिर्मितः। काकशृगालयोर्भक्ष्यः कृमिविटभस्मसंज्ञकः ॥ १३ ॥ रोगाभिभूता निःसारा कथं दुःखेन सीदति। ब्रह्माऽहं चिन्तयामीति शुद्धभावेन सर्वदा ॥ १४ ॥ आरब्धभोगपर्यन्तं देहस्तिष्ठति नान्यथा। श्रीशुक उवाच—विप्रेण ऋषिवर्येण कृत्वा चित्ते दृढा मतिः ॥ १५ ॥ नीतोऽनद्याऽद्यवेगेन योजनानां चतुःशतम्। नदीतीरे स्थितो वृक्ष ह्यश्वत्थो दीर्घदर्शनः ॥ १६ ॥ अत्रस्थेन पिशाचेन शीघ्रं नीतो बहिर्जलात्। लक्षणाय कृतो योगः पिशाचेन कुबुद्धिना ॥ १७ ॥ मुनिना मानसे जप्तं नारदस्य प्रभाषितम्। किञ्चिच्छ्रुतं पिशाचेन जातो दिव्यवपुर्यतः ॥ १८ ॥ प्रदक्षिणं नमस्कृत्य कृताञ्जलिरभाषत। अहं पुरा भवे विप्र हिंसकस्य कुलोद्भवः ॥ १९ ॥ मारिता बहवो जीवा वने वृक्षे स्थिता जले। तेन पापेन विप्रेन्द्र दुष्टरूपेण कर्मणा ॥ २० ॥ प्राप्तः पैशाचयोनिं तु सर्वभक्षकरीं सदा। किं त्वया भाषिते विप्र येन पापाद्विमोचितः ॥ २१ ॥ सौवर्णसदृशं देहं प्राप्तोऽहं गतकल्मषः। जड उवाच—अहं पुरा भवे विप्रकुलोत्पन्नो महीतले ॥ २२ ॥ नारदेनोपदिष्टोऽहं श्लोकानां सप्तकं महत्। शुकः पञ्चत्वमापन्नो रामनामाग्निसायकः ॥ २४ ॥ आत्मने मुखदोषेण रोधितो राममन्दिरे। कर्माणि क्षीणतां प्राप्ते शरीरं त्यक्तवानहम् ॥ २५ ॥ पुनर्मानुषतां प्राप्तो ब्राह्मणस्य गृहे मुने। जडतां मूकतां प्राप्तो जन्मान्तरमनुस्मरन् ॥ २६ ॥ प्राप्तो द्विजातिसंस्कारं ब्राह्मणस्य कुलोचितम्। मौनेन साधितं कार्यं स्वकीयं कर्मनिर्मितम् ॥ २७ ॥ बहुदुःखेन दुःखार्तो न जातो ब्रह्मचिन्तने। द्युनद्यां पातितो लोकैरागतः तव सन्निधौ ॥ २८ ॥ सप्तश्लोकप्रसादेन मुक्तोऽहं प्राणसङ्कटात्। श्रीशुक उवाच—जडेन मुनिना तस्य श्रावितं परमाद्भुतम् ॥ २९ ॥ द्वितीयस्कन्धव्याख्यानं ज्ञानविज्ञानसंयुतम्। तच्छ्रुत्वा प्रेतराजेन नमस्कृत्य पुनः पुनः ॥ ३० ॥ गतो विमानमारुह्य वैकुण्ठभवनं प्रति। सर्वभूतेषु चात्मानं सर्वभूतानि चात्मनि ॥ ३१ ॥ स पश्यन् भक्तिभावेन मुनिरात्मानुचिन्तकः। यदृच्छया भ्रमन् योगी प्राप्तो बदरिकाश्रमम् ॥ ३२ ॥ यत्र नारायणः साक्षात् नारदेन उपासितः। नारायणं नरसखं प्रविकीर्णकेशं पद्मासनं मकरकुण्डलयुक्तकर्णम्। येन धृतो भृगुमुनेश्चरणप्रहारो वक्षस्य मुञ्च मुनयः शरणं प्रपेदुः ॥ ३३ ॥ इति श्रीभागवतमाहात्म्ये पद्मपुराणे उत्तरखण्डे षष्ठोऽध्यायः।

श्रीशुक उवाच—सूर्यदेहातटे विप्र रूपशर्मेति वैष्णवः। श्रीमुद्राधारकः शान्तः श्रीमद्भागवते रतः ॥ १ ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रं दृढं शुभ्रं गोपीचन्दननिर्मितम्। विष्णुवालासमाकारं ललाटे रेखयायुतम् ॥ २ ॥ चक्रे द्वे दक्षिणे बाहौ शंखमेकं मुने गदा। पार्श्वे ना मानि चत्वारि वामकुक्षौ तथैव च ॥ ३ ॥ दक्षकुक्षौ यथा बाहौ दक्षिणे च समन्ततः। ललाटे तु गदामेकां नारायणमथद्वयम् ॥ ४ ॥ हृदि

चक्रद्वयं नाभौ पृष्ठे ककुदिवन्त्र्यसेत्। एवं मुद्रा धृता येन विष्णुलोके महीयते॥ ५ ॥ तस्य विप्रस्य द्वे भार्ये रूपयौवनकामुके। एका गुणवती नारी द्वितीया कलहोत्सुका॥ ६ ॥ ज्येष्ठा भवानि नामा च अन्या वीरवधूरिति। ताभ्यां पुत्रो भवेत् द्वौ द्वौ चत्वारो हरिवल्लभाः॥ ७ ॥ तृतीयस्कन्धव्याख्यानं छात्रान् संपाठयन् स्थितः। अश्वत्थतरोर्मूले स्वगृहे विष्णुसन्निधौ॥ ८ ॥ वृक्षात् निर्गतो व्यालो दिव्यरूपधरस्तदा। प्रदक्षिणं नमस्कृत्य वैकुण्ठगमनोत्सुकः। उवाच विप्रस्तं व्यालं वैष्णवो द्विजसत्तमाः। कस्मादत्र निवासस्ते कारणं जन्मनश्च किम्॥ १० ॥ वद स्वस्वमुखेनाथ किं पुण्यं साधितं त्वया। कस्मात्कर्म फलादेव व्यालत्वं प्राप्तवानसि॥ ११ ॥ व्याल उवाच—जन्मान्तरे द्विजश्रेष्ठकृपणो वैश्यतां गतः। हुतं दत्तं तपस्तप्तं वाङ्मात्रेण कदाचन॥ १२ ॥ बहुधोपार्जितं द्रव्यं प्राणादधिकवल्लभम्। कर्मणोऽवसरे किञ्चिद् न दत्तं याचकाय वै॥ १३ ॥ व्यालयोनिं समापन्नो वृक्षमूले भयङ्करीम्। भागवतश्रवणादेव जातोऽहं दिव्यदेहवान्॥ १४ ॥ ब्रह्मसाक्षाद् द्विजेन्द्रो वै वैकुण्ठभुवनं प्रति। गमिष्यामि कृतार्थोऽहं कृपया परया तव॥ १५ ॥ इदं रहस्यं परमं पवित्रं ज्ञानात्मकं पापविनाशनं च। मोक्षप्रदं पुत्रधनागमञ्च सर्वोदयं यः शृणुयाच्चनित्यम्॥ १६ ॥ इति श्रीभागवतमाहात्म्ये पद्मपुराणे उत्तरखण्डे सप्तमोऽध्यायः।

श्रीशुक उवाच—गङ्गायमुनयोर्मध्ये नगरं चातिसुन्दरम्। तस्य चोत्तरदिग्भागे वने वृक्षसमुद्भवे॥ १ ॥ आश्रयो मुनिवर्यस्य देवलस्य महात्मनः। तत्रस्था ऋषयः सर्वे श्रुत्वा भागवतोत्तमम्॥ २ ॥ कृतकृत्यं मन्यमाना ऋषयः पारदर्शिनः। नातिदूरे स्थितो वृक्षः खदिरः कण्टकान्वितः॥ ३ ॥ तस्याद्विनिर्गतो देवः पुरुषः कनकसन्निभः। विमानेन समारूढो वैकुण्ठगमनोत्सुकः॥ ४ ॥ तं दृष्ट्वा शीघ्रवेगेन देवलो वाक्यमब्रवीत्। केन पुण्यप्रभावेण मोक्षाय गमनं तव॥ ५ ॥ पुरुष उवाच—जन्मान्तरे महारण्ये म्लेच्छतस्कररूपधृक् ! दिवारात्रे महामार्गे बहवो हिंसिता मया॥ ६ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रियाः वैश्याः शूद्रा ये चान्यजातयः। व्याघ्रा वराहाश्चोलूकाः पक्षिणः पशवो परे॥ ७ ॥ तेषां संख्या न जानामि कुटुम्बभरणे रतः। ग्रामं गत्वा गृहान् लुण्ठ्वा स्फेरिता ज्वालिता मया॥ ८ ॥ विष्णुदेवालये तत्र तस्मिन् गुप्तेन संस्थितः। सम्मार्जनं तत्र कृतं कर्म स्वदेहस्य सुखाय वै॥ ९ ॥ एतादृशं कृतं कर्म आजन्ममरणान्तिकम्॥ १० ॥ बध्वा पाशैः सहस्रैश्च ताडितो तीव्रमुद्गरैः। कुत्रचित् पतितो भूमौ पुनरुत्थाय चापरे॥ ११ ॥ आज्ञया यमराजस्य क्षिप्तो वृक्षस्य कोटरे। अन्नोदकं बिना स्वामिन् क्षुधया तृष्णयार्दितः॥ १२ ॥ संमार्जनस्य पुण्येन जातोऽहं तव सन्निधौ। चतुर्थस्कन्धमाख्यानं श्रुत्वा पापैर्विमुक्तवान्॥ १३ ॥ विमानेन समारूढो वैकुण्ठं विष्णुपालितम्। गमिष्यामि न सन्देहो विप्रवर्य नमोऽस्तुते॥ १४ ॥ श्रीशुक उवाच—इत्युक्त्वा स गतः प्रेतो मुनिं नत्वा पुनः पुनः। स्वलोकं शीघ्रवेगेन विमानेनार्कवर्चसा॥ १५ ॥ इदं रहस्यं परमं पठेद्यः त्रिकालज्ञानं सततं करोति। श्रुत्वा नरो वाप्यथवा च नारी मोक्षं लभेत्पुण्यकृतार्थशीघ्रम्॥ १६ ॥ इति श्रीभागवतमाहात्म्ये पद्मपुराणे उत्तरखण्डे अष्टमोऽध्यायः।

स्कन्धं वै पंचमं श्रुत्वा बहवोऽपि दिवं गताः। तत्रेक महदाश्चर्यमितिहासं पुरातनम्॥ १ ॥ यमुनोपवने वैश्यः सधनो चातिनिष्ठुरः। पुत्रहीनो दुराचारी पापिष्ठो निरहंकृतः॥ २ ॥ निर्गतो मनसि धृत्वा गयाश्राद्धं महालये। भाद्रे मासे कृष्णपक्षे पौर्णमादिकवासरात्॥ ३ ॥ श्राद्धानि षोडशाहानि कृतानि विष्णुसन्निधौ। सप्त दानानि तत्राद्य पितृणां मुक्तिहेतवे॥ ४ ॥ बहुधनं द्विजातिभ्यो दत्त्वा चैव तु निर्गतः। स्वगृहं च यदा प्राप्तो ज्ञातिबन्धून् सखींस्तथा॥ ५ ॥ नानाविप्रान् सदाचारान् भोजितवान् दत्तदक्षिणान्। मध्यरात्रौ तदा वाणी गगनात् श्रुतवान् ध्वनिम्॥ ६ ॥ पितुर्मुक्तिर्न जाता ते गयाश्राद्धेन कर्मणा। पंचमस्कन्धव्याख्यानं श्रुत्वा पापैर्विमुच्यते॥ ७ ॥ तस्मात्सर्वात्मना वैश्य श्रवणे चादरं कुरु। श्रीशुक उवाच—इदं गगनेरितां वाणीं श्रुत्वा वैश्यो निजादरात्॥ ८ ॥ पंचमस्कन्धव्याख्यानं पितृणां मोक्षदायकम्। तदाम्बरे विमानञ्च घण्टावादनपूर्वकम्॥ ९ ॥ आरुह्य पितरः सर्वे वैकुण्ठभुवनं गताः। इदं पवित्रं सततं पुराणं महर्षिभः भक्तजनैरुपस्कृतम्। गोविन्द दामोदर वासुदेव पदे पदे नाम सदैव गीतम्॥ १० ॥ इति श्रीभागवतमाहात्म्ये पद्मपुराणे उत्तरखण्डे नवमोऽध्यायः।

श्रीशुक उवाच—अतः परं प्रवक्ष्यामि षष्ठस्कन्धसमुद्भवम्। माहात्म्य त्रिषु लोकेषु श्रुत्वा पापैः प्रमुच्यते॥ १ ॥ ताप्तीनदी चोत्तरे तीरे नगरीमिव निर्मिता। तस्यां विप्र सदाचारी विदुरः

पावकोपमः ॥ २ ॥ अग्निहोत्री सदाचारी स्वकर्म निरतो मुनिः । तस्य भार्या विशालाक्षी त्रीन् पुत्रान् त्वजीजनत् ॥ ३ ॥ गोपालो धेनुपालश्च सुरभिपालकस्तथा । गोपालो निर्गतो गेहात् चाण्डालीभोग्यकाम्यया ॥ ४ ॥ द्वाभ्यां देशान्तरे गत्वा पुत्रानुत्पाद्य नीचवत् । द्विजत्वं नाशितं तेन मूर्खेण द्विज सूनुना ॥ ५ ॥ अवलोकनार्थं विदुरो निर्गतो भार्यया सह । देशान् ग्रामान् तथा घोरान् आश्रमान् मुनिसेवितान् ॥ ६ ॥ पर्वतान् सप्तकारण्यान् तीर्थानि भुवनत्रये । भ्रामयित्वातिविश्रान्तः तापीतीरे समागतः ॥ ७ ॥ स्वगेहे स्थापिता भार्या पुनर्ग्रामात् बहिर्गतः । रेवातीरे महीतीरे प्रभासे द्वारकावने ॥ ८ ॥ पुष्करे नैमिषे क्षेत्रे प्रयागे राजमन्दिरे । वाराणस्यां गयायां च क्षेत्रे वै पुरुषोत्तमे ॥ ९ ॥ सा गंगासागरे स्नात्वा सप्त गोदातटे गतः । तुला धात्री भरद्वाजो गौतमो वृद्धगौतमः ॥ १० ॥ कौशिका च वसिष्ठा च सप्तगो देवि विश्रुता । वेङ्कटेशे च श्रीशैले रामक्षेत्रे कुमारके ॥ ११ ॥ गोकर्णे च शिवक्षेत्रे यत्र सन्निहितः शिवः । भीमातीरे शिवक्षेत्रे त्र्यम्बकेश्वरसन्निधौ ॥ १२ ॥ अधस्तान् कुङ्कुणे देशे भ्रामयित्वा द्विजोत्तमः । तां दृष्ट्वा तत्र चाण्डाली मुनीन् वाचकमुवाच ह ॥ १३ ॥ षष्ठस्कन्धस्य ग्रन्थोऽयं तव भर्तुः प्रदीयताम् । गृहीत्वा चागता गेहे पुस्तकं भर्तुरर्पितम् ॥ १४ ॥ तेन तत्रोत्तरं दत्त मूर्खेणापठितेन वै । इदं वक्तुं न शक्नोमि ग्रन्थबाहुल्यविस्तरम् ॥ १५ ॥ यथा पुनः परावर्त्य विप्राय च निवेदितम् । तदा विप्रेण श्लोकैकं लिखित्वा प्रेषितं तदा ॥ १६ ॥ प्रत्यहं पठनीयं च त्वया निर्मलबुद्धिना । साकैः सं परिहास्यं वा स्तोमेहेलनमेव वा ॥ १७ ॥ वैकुण्ठनामग्रहणम् शेषाघहरं विदुः । पठनात् श्लोकमेकेन मुक्तो गोपालपातकी ॥ १८ ॥ विमानेन समारूढो गतो वैकुण्ठसन्निधौ । विदुषेऽपि गतो गेहे वैराग्येन समाहितः ॥ १९ ॥ त्यक्त्वा देहं च पार्थिव्यं वैकुण्ठभुवनं गतः । पापिष्ठं धर्मनष्टं कविवरकथितं कर्मकाण्डाद्विनष्टं पापेनातीवयुक्तं मलिनगुणयुतं वेदमार्गाद्विभ्रष्टम् । कालेनैकेन दुष्टं कर्मविधिवशात् व्याधिरोगैश्च ग्रस्तं श्रीमद्भागवतं पुनाति पठनात् श्लोकाश्च श्लोकार्द्धतः ॥ २० ॥ इति श्रीभागवतमाहात्म्ये पद्मपुराणे उत्तरखण्डे दशमोऽध्यायः ।

श्रीशुक उवाच—सप्तमस्कन्धव्याख्यानं श्रुत्वा व्याघ्रौ च निर्मलौ । तौ बलात् प्राप्नुवन्तौ पार्षदौ विष्णुसन्निधौ ॥ १ ॥ पुलस्त्य उवाच—व्याघ्रौ कौकस्त्वमापन्नौ पशुयोनौ विनिर्मितौ । हिंसापरायणौ नष्टौ कथं ते श्रवणे रतौ ॥ २ ॥ श्रीशुक उवाच—जन्मान्तरे द्विजश्रेष्ठौ वेदवेदाङ्गपारगौ । राजमान्यौ सदाचारौ द्राविडेशसमुद्भवौ ॥ ३ ॥ राजा मुनिवरौ ज्ञात्वा दानाध्यक्षैर्निरापितौ । ब्राह्मणेभ्यो ददौ स्वल्पं स्वगृहे भूरिमानितौ ॥ ४ ॥ राजद्वारात् धनं नीतं द्वाभ्यां कोट्यवधिं किल । तेन पापेन तौ विप्रौ व्याघ्रयोनिमवापतुः ॥ ५ ॥ एकस्मिन् समयेऽरण्ये वृद्धब्राह्मण आगतः । भक्षणाय कृतोद्योगौ व्याघ्रौ व बलिनां बलौ ॥ ६ ॥ स्मरणं च कृतं विष्णोर्विप्रेण व्याघ्रसन्निधौ । श्रवणं कीर्तनं विष्णोः स्मरणं पादसेवनम् ॥ ७ ॥ अर्चनं वन्दनं दास्यं सख्यामात्मनिवेदनम् । इदं श्रुत्वा तु तौ व्याघ्रौ सर्वपापात् विनिर्गतौ ॥ ८ ॥ दिव्यदेहधरौ भूत्वा नत्वा विप्राय ऊचतुः । किं त्वया श्राविनं विप्र सर्वपापप्रणाशनम् ॥ ९ ॥ यच्छ्रुत्वा दिव्यमापन्नौ देहौ कनकसन्निधौ । विप्र उवाच—इदं भागवतं नाम पुराणं ब्रह्मसम्मितम् ॥ १० ॥ श्रीशुकेन पुरा प्रोक्तं अभिमन्युसुताय वै । युवाभ्यां श्रावितो व्याघ्रौ सप्तमस्कन्ध उत्तमम् ॥ ११ ॥ इदं रहस्यं कस्मिंश्चित् न देयं निन्दकाय वै । व्याघ्रावुवाच—अतः परं श्रोतुकामा सज्जनौ तव सन्निधौ ॥ १२ ॥ श्रावनीयः सविस्तारं सप्तमस्कन्ध उत्तमम् । श्रीशुक उवाच—इत्येतयोर्वचः श्रुत्वा सप्तमस्कन्ध श्रावितः ॥ १३ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तौ वैकुण्ठभुवनं गतौ । विष्णुपार्षदतां प्राप्तौ तौ द्वौ पुण्यकारिणौ ॥ १४ ॥ श्रुत्वैतत्स्कन्धमाहात्म्यं नरो मोक्षमवाप्नुयात् । इति श्रीभागवतमाहात्म्ये पद्मपुराणे उत्तरखण्डे एकादशोऽध्यायः ।

श्रीशुक उवाच—अष्टमस्कन्धश्रवणात् दीर्घबाहुर्दिवंगतः । यः पुण्योपार्जितान् भोगान् भुक्त्वा राजा दिवि स्थिता ॥ १ ॥ पुनर्महीतले यातो महाराजो दिवश्च्युतः । ववन्दे गुरुपुत्राय राजा तस्मै द्विजातये ॥ २ ॥ राजोवाच—कस्मात् स्वर्गाच्युतो विप्र तत्र किं कारणं मुने । पुनः किं करणीयं मे मोक्षाय गमनं प्रति ॥ ३ ॥ गुरुपुत्र उवाच—पृथिव्यां यानि तीर्थानि सर्वाणि कृतवानसि । तेन पुण्येन राजत्वं प्राप्तोऽसि पृथ्वीतले ॥ ४ ॥ अष्टमस्कन्धव्याख्यानं श्रुतं हास्येन कर्मणा । श्रवणस्य प्रभावेण स्वर्गः प्राप्तस्त्वयाऽनघ ॥ ५ ॥ हास्यकृतं द्विजातीनां तस्मात्स्वर्गाच्युतो

मुनिः। श्रद्धया परया भुक्तः श्रीमद्भागवतं शृणु॥ ६ ॥ श्रीशुक उवाच—दीर्घबाहुः स राजर्षिः प्रातःकाले समुत्थितः। स्मृत्वा पादाम्बुजं शुद्धं गुरोः पापहरं शिवम्॥ ७ ॥ नारायणं नमस्कृत्य पृथिवीं प्रार्थिता मुने। शौचमाचमनं स्नानं शास्त्रोक्तविधिना कृतम्॥ ८ ॥ अष्टमस्कन्धव्याख्यानमेकाग्रमनसा श्रुतम्। आदौ पौराणिकीं पूजां कृत्वा च अभिवादनम्॥ ९ ॥ व्यासासनं स्थितो विप्रः पूजितश्चन्दनैः फलैः। पुष्पैर्धूपैस्तथा दीपैर्नैवेद्यैर्विविधैरपि॥ १० ॥ प्रदक्षिणां नमस्कारं कृत्वा निर्मलमानसः। स्थित्वाऽजिनासने राजाऽशृणोत भागवतं च हि॥ ११ ॥ विमानोपरि चास्थाय सर्वथा सभया सह। नागरैः सचरैः साकं विष्णुलोकं गतस्तदा॥ १२ ॥ पवित्रं शुद्धमाख्यानं कथितं तव चानघ। श्रुत्वा पुण्यमवाप्नोति विष्णुलोके महीयते॥ १३ ॥ इति श्रीभागवतमाहात्म्ये पद्मपुराणे उत्तरखण्डे द्वादशोऽध्यायः।

श्रीशुक उवाच—अतः परं प्रवक्ष्यामि माहात्म्यं नवमेव हि। बहवो मोक्षमापन्ना ब्राह्मणाः क्षत्रियास्तथा॥ १ ॥ सुन्दरे नर्मदातीरे पुरी माहिष्मती शुचिः। तस्यां सुधार्मिको राजा प्रजापालनतत्परः॥ २ ॥ द्रव्यं न्यायञ्च गृह्णाति वैश्येभ्यो धर्मपूर्वकम्। तस्य राष्ट्रेन दुःखार्ता जनाश्च रिपवो ह्यपि॥ ३ ॥ भार्या दश सहस्रासीत् पञ्चादशदधिकाः शुभाः। रूपयौवनसम्पन्नाः सर्वावयवसुन्दरा॥ ४ ॥ सर्वाभरणासंयुक्ता मृगनेत्रोपमायुता। राजशुभूषणपरा अन्योने प्रीतिमुद्वहाः॥ ५ ॥ राजा वृद्धत्वमापन्नाः पुत्रदुःखेन दुःखितः। तृणविन्दुप्रसादेन पुत्रो जातोऽति सुन्दरः॥ ६ ॥ अतिहर्षेण दानानि गजवाजिसहस्रशः। रथादीन् स सुवर्णं च दत्त्वा पात्राय वै पुनः॥ ७ ॥ पुत्रस्य पञ्चमो वर्षे कृत्वा संस्कारकर्म च। राज्यं त्यक्त्वा गतो राजा वैराग्येन वनं प्रति॥ ८ ॥ पञ्चकं तृतीये हुत्वा एकतत्वे त्रितयं हि च। एकतत्त्वं ब्रह्मवियुक्त्वा राजा मोक्षपदं गतः॥ ९ ॥ राजपुत्रेण धर्मेण प्रजासंरक्षणं कृतम्। दिव्यैर्वस्त्रैस्तथा चात्रैर्धनुभिर्गोवृषैरपि॥ १० ॥ परिणीता कतिचिद्भार्याः स्वदेशात् दक्षिणकादपि। राजानो बहवस्तस्य शरणागतवत्सलाः॥ ११ ॥ विदग्धदेशाधिपो राजा सोऽपि चात्यन्तनिर्मलः। वैष्णवो धर्मवादी च दानैरेतैः सदारतः॥ १२ ॥ तस्यामात्यः सुशर्मा च त्रयोविंशत्यनीकपैः। आगतो युद्धमाकांक्षन् तेन विद्रावितं पुरम्॥ १३ ॥ पलायनपरो राजा त्यक्त्वा राज्यं धनादिकम्। पुनः कतिपयैर्मासैः स्वकीये नगरेऽगमत्॥ १४ ॥ तस्य माता सुशीला सा रक्षिता वेश्यया गृहे। नृत्यगानपराजाता नटविद्यातिनैपुणा॥ १५ ॥ अज्ञातराजपुत्रेण मातुराकारणं कृतम्। रात्रौ वैश्यां सविज्ञाय शय्यां स्थितवान् यदा॥ १६ ॥ स्तनाभ्यां दुग्धधाराभिः राजपुत्रमुखेऽपतत्। तदा तेनैव सा प्रोक्ता त्वं कासि नानृतं वद॥ १७ ॥ वृत्तान्तं जन्म आरभ्य तस्मै सर्वं निवेदितम्। स्वकीयमातरं ज्ञात्वा देहदाहे कृतोद्यमः॥ १८ ॥ बहुकाष्ठानि संगृह्य यदा नाशमचिन्तयत्। केनचित् ब्राह्मणो नैव पठितं भागवतं तदा॥ १९ ॥ देवालयस्य सामीप्ये नागरैः बहुभिः सह। बहिःस्थराजपुत्रेण किञ्चित् किञ्छ्रुतं तदा॥ २० ॥ नवमस्कन्धव्याख्यानं श्रुत्वा पापविनाशनम्। विमाने च समास्थाय गतो वैकुण्ठमालयम्॥ २१ ॥ इदं पवित्रमाख्यानं यः शृणोति पुमान् सदा। सर्वपापविनिर्मुक्तो विष्णुलोके महीयते॥ २२ ॥ इति भागवतमाहात्म्ये उत्तरखण्डे त्रयोदशोऽध्यायः।

श्रीशुक उवाच—अतः परं प्रवक्ष्यामि माहात्म्यं दशमस्य च। यच्छ्रुत्वा बहवो सिद्धाः वैकुण्ठभुवनं गताः॥ १ ॥ रेवातीरे भृगुक्षेत्रे सर्वपापप्रणाशनम्। नगरं सुन्दरं रम्यं गोप्राकारसवेष्टितम्॥ २ ॥ राजद्वारगर्जयुक्तं हेमकुम्भैर्विराजितम्। अश्वैः रथैः सुसंकीर्णं शोभितं हेमपालिभिः॥ ३ ॥ ब्राह्मणाः क्षत्रिया वैश्याः शूद्राः धर्मेण संयुताः। सर्वे स्वधिककोशाढ्या विष्णुभक्तिपरायणाः॥ ४ ॥ श्रीदेवो ब्राह्मणः शुद्धः तपसो पावकोपमः। श्रौते स्मार्ते च रतो वेदवेदाङ्गपारगः॥ ५ ॥ तस्य भार्यास्ति विख्याता पातिव्रत्यपरायणा। रूपयौवनसंपन्ना सर्वावयवसुन्दरी॥ ६ ॥ पुत्रहेतोस्तपस्तेपे वर्षाणां पञ्चविंशतिम्। नीरमात्रशुभाहारी भूमिशय्या कुशोपरि॥ ७ ॥ गगने गर्जिता वाणी पुत्रकामोऽसि ब्राह्मण। तस्माद् विप्रेषु मुख्यान् तान् श्रेष्ठाञ्च क्षत्रियेष्वपि॥ ८ ॥ दशमस्कन्धव्याख्यानं भक्तिभावेन श्रावय। तेन पुण्येन भो विप्र तव पुत्रौ भविष्यति॥ ९ ॥ ब्राह्मणेनेति सङ्कल्प्य लोकानां शुभंकरम्। इदं भागवते शास्त्रे श्रावयेऽहं निरन्तरम्॥ १० ॥ वाचितं तेन विप्रेण नियमेन निरन्तरम्। वृक्षोपरि स्थितः कश्चिच्छ्रुत्वात्यन्तनिर्वलः॥ ११ ॥ विमानेनैव संयुक्तो गमनाय कृतोद्यमः। दिवि दुन्दुभयोर्नेदुः पुष्पवृष्टिमभूत्तदा॥ १२ ॥ श्रीशुक उवाच—दिव्यदेहधरः

कस्त्वं केन पुण्येन हेतुना। कस्मिंल्लोके निवासस्ते मेऽप्येतद्वत् सुव्रत॥ १३ ॥ श्रीदेव उवाच—जन्मान्तरे कपोतोऽहं कपोतीभार्यया सह। वने वृक्षे तथा ग्रामे नगरे खेटखर्वटे॥ १४ ॥ यत्र कुत्रापि वास्तव्यं पर्वते वृक्षकोटरे। भोजने शयने चैव विहारो नित्यकर्मणि॥ १५ ॥ कपोतिगर्भिणी जाता कालेन महता यदा। नीडे नालासु सुसुवे तनयान् फलभाषिणः॥ १६ ॥ एकस्मिन् समये विप्र त्रिरात्रौ क्षुधितो भृशम्। अन्नार्थं च गतोऽरण्ये लुब्धको नीडमागतः॥ १७ ॥ जालमातत्थतान् बालान् गृहीत्वा कुशलो नरः। अहं चाप्यागतस्तत्र पततो भार्यया सह॥ १८ ॥ लुब्धकः प्राप्य सर्वान् तान् नीतवान् राजमन्दिरे। तेन दुःखेन सन्तप्तो मया च किमिदं कृतम्॥ १९ ॥ किञ्चिन्नोपार्जितं पुण्यं दुष्कृतिनात्कचित्। गृहारम्भोऽतिदुःखाय पापसंरक्षणाय च॥ २० ॥ कपोतदेहमुत्सृज्य शुकं जन्मसमागतः। त्वत्प्रसादादहं विप्र वैकुण्ठभुवनं प्रति॥ २१ ॥ गमिष्येनात्र सन्देहो भागवतश्रवणादपि। श्रीशुक उवाच—इत्युक्त्वा त्रिपरिक्रम्य नमस्कृत्य स पुनः पुनः। काञ्चनैर्निर्मिता देहः तं धृत्वा विमलाशयः॥ २२ ॥ मानवैः स्तूयमानेऽपि विमानेनार्कवर्चसा। भक्त्या परमया मुक्तेर्हरिर्नामजपन् बुधः॥ २३ ॥ वैकुण्ठभुवनं प्राप्तः क्षणम् त्रेण पक्षिराट्। श्रीदेवोऽपि द्विजश्रेष्ठः ब्राह्मणो धर्मवत्सलः॥ २४ ॥ अभवत् पुत्रवान् श्रीमान् वर्षमात्रेण भक्तितः। भुक्त्वा भोगान् समासाद्य वैकुण्ठभुवनं गतः॥ २५ ॥ यः कश्चिद् शृणुयाद् विप्रः नरनारीसमन्वितः। भक्तियुक्तेन शुद्धात्मा मृते मोक्षमवाप्नुयात्॥ २६ ॥ इति श्रीभागवतमाहात्म्ये पद्मपुराणे उत्तरखण्डे चतुर्दशोऽध्यायः।

श्रीशुक उवाच—अतः परं प्रवक्ष्यामि माहात्म्यं पापनाशनम्। एकादशस्य व्याख्यानं शृणुष्वैकमना द्विजाः॥ १ ॥ अथ चोदाहरन्तीमितिहासं पुरातनम्। विदेहनगरे कश्चित् गौतमो द्विजसत्तमः॥ २ ॥ तस्य पुत्रोऽति तेजस्वी वैराग्येन वनं गतः। पञ्चाग्निसाधनं कृत्वा दिवारान्नं जपन् हरिम्॥ ३ ॥ एवं कृत्वा व्यतीता च वर्षाणामेकविंशतिः। एकस्मिन् समये तत्र विप्राश्चौराः समागताः॥ ४ ॥ चौर्यं कृत्वा तु नगरे रात्रौ ते राजवेश्मनि। ऋषेः समीपमागत्य साञ्जलयस्तु ते स्थिताः॥ ५ ॥ पद्मासने समासीनाः सर्वे मिलितलोचनाः। तत्र राजभटा याता दृष्ट्वा चौरा धनैः सह॥ ६ ॥ ते सर्वे निगडे बध्वा ताडिता मुनिभिः सह। रात्रौ निद्रावशं प्राप्ता सर्वे चौराः क्रियाधमाः॥ ७ ॥ अनिद्रो मुनिशार्दूल जिताहारो जितेन्द्रियः। शिवशर्मा मुनिश्रेष्ठो मुहूर्तध्यानतत्परः॥ ८ ॥ हरिहरतिशब्देन जगाद सुधारां गिरम्। ते सर्वे सहस्रोत्थाय मुनिसानिध्यमास्थितः॥ ९ ॥ श्रावितं विपुलं ज्ञानं लिङ्गभेदेन संज्ञितम्। मुनिना कृपया तेभ्यो दत्तं पूर्वमनुष्ठितम्॥ १० ॥ श्रीमद्भगवतं प्रोक्तं श्रीकृष्णेनोद्धृतं प्रति। तत्सर्वं भक्तियुक्तं च वैराग्येन श्रुतं शुभम्॥ ११ ॥ सूर्योदयवेलायां सर्वे शूले समर्पिताः। वैकुण्ठभुवनं प्राप्तः सर्वे दिव्यशरीरकाः॥ १२ ॥ सर्वे चतुर्भुजा जाता पीतकौशेयवाससाः॥ १३ ॥ आख्यानं पठति शृणोति सततं श्रीवैष्णवानां परम् श्रीमद्भागवतं विशुद्धकरणं ज्ञानं परं निर्मलम्। गङ्गास्नानसमस्ततीर्थफलदं पापक्षयं कारणम्। मुक्तिद्वारकपाटपाटनपरं वैकुण्ठगामी भवेत्॥ १४ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे भागवतमाहात्म्ये उत्तरखण्डे पञ्चदशोऽध्यायः।

माहात्म्यं द्वादशस्याथ किं वक्तव्यं ममानघाः। अभिमन्युसुतो राजा विख्यातो भुवि मण्डले॥ १ ॥ येन सर्वा इदं भूमिः समुद्रवलयाङ्किता। श्रितां त्वेकेन धनुषा पाण्डवेन प्रपालिताः॥ २ ॥ कलिरूपं समुत्साद्य यस्य राष्ट्रे सुखावहाः। याजयित्वाश्वमेधान् त्रीन् गङ्गातीरे कलेवरम्॥ ३ ॥ उत्सृज्य श्रवणेनैव श्रीमद्भागवतस्य च। ज्ञानवैराग्यसंयुक्तं मुक्तिं सायुज्यतां गतः॥ ४ ॥ द्वादशस्कन्धमाहात्म्यं श्रुत्वा पापैः प्रमुच्यते। नरो वाऽथवा नारी मुच्यते नात्र संशयः॥ ५ ॥ जनःस्थाने द्विजः कृष्णः कुष्ठसर्वाङ्गदूषितः। गोदास्नानं कृतं तेन तीर्थपापहरं शिवम्॥ ६ ॥ आचरिता च बहवो पापास्तीर्थे भ्रमन्नपि। प्रयागे गतवान् विप्र भारद्वाजमुवाच ह॥ ७ ॥ भो भो विप्र द्विजश्रेष्ठ त्रिकालज्ञानवान् मुने। कर्मणा केन भो स्वामिन् कुष्ठमेतद् गमिष्यति॥ ८ ॥ भारद्वाज उवाच—जन्मान्तरे त्वया कृष्ण चौररूपेण हिंसिता। जीवाजनपदाक्रूरा दुःखशोकभयातुराः॥ ९ ॥ तेन पापेन कुष्ठोऽसौ विद्यते तव सुव्रत। तस्मात्सर्वात्मना तात श्रीमद्भागवतं शृणु॥ १० ॥ नियम्य सप्तदिवसं विष्णुभक्तिपरायणः। प्रथमे दिवसे स्नात्वा सर्वाङ्गागरिकान् जनान्॥ ११ ॥ ज्ञातीन् बन्धून् द्विजान् वर्णान् आश्रमान् अतिथीनपि। अकार्याऽऽश्रवयितव्यं हि माहात्म्येन समन्वितम्॥ १२ ॥ प्रत्यहं भोजयेद्विप्रान् गुणज्ञान् वेदपारगान्। भोजयेद् प्रत्यहं गेहे अन्नैर्नानाविधैरपि॥ १३ ॥ प्रत्यहं विष्णुपूजा च यतिपूजा तथैव च। द्विजपूजा धेनुपूजा

विधिना वेदमन्त्रकैः ॥ १४ ॥ पुराणं पूजयेत् सम्यक् विप्रं पौराणिकं तथा । चन्दनैरन्तर्हितैर्हि वर्णयन् प्रपूजयेत् ॥ १५ ॥ यावत् समाप्तिं ग्रन्थस्य नियमेन समापिते । पौराणिकाय देयानि वस्त्राणि विविधानि च ॥ १६ ॥ द्रव्यं दानं यथा शक्त्या पृथ्वीगोमन्दिरं शुभम् । पुराणं वस्त्रसंयुक्तं हेमसिंहासनोपरि ॥ १७ ॥ श्रीमद्भागवतं देयं विप्राय वैष्णवाय च । स्वान् श्रोता यथा शक्त्या नानागोत्र द्विजातये ॥ १८ ॥ भोजयेद् ब्राह्मणान् युग्मान् स्वस्यानुग्रहेतवे । अनेन विधिना श्रुत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ १९ ॥ साधुभिर्वैष्णवैः साकं विष्णुलोके महीयते । श्रीशुक उवाच—अनेन विधिना तेन कृष्णेन द्विजरूपिणा ॥ २० ॥ श्रुतं भागवतं सप्तरात्रान्ते हरिमन्दिरे । सप्तवारं श्रुतं तेन महारोगी तथैव च ॥ २१ ॥ पुनराश्रित्य विपेन्द्र भारद्वाजमुनिं प्रति । कृष्ण उवाच—भारद्वाज नमस्तेऽस्तु शान्तायामिततेजसे ॥ २२ ॥ निर्गुणाय नमस्तुभ्यं वेदज्ञाय नमोऽस्तु ते । श्रुतं भागवतं स्वामिन् पारायणविधानतः ॥ २३ ॥ तथैव दृश्यते कुष्ठं देहप्राणेन्द्रियेषु च । तत्र किं कारणं विप्र कृपया परया वद ॥ २४ ॥ भक्ताय चानुरक्ताय शिष्याय दीनचेतसे । भारद्वाज उवाच—जन्मान्तरे त्वया वत्स द्विजस्य मन्दिरं पुरे ॥ २५ ॥ प्रज्वालितं वह्निना तेन पापेन कुष्ठतां गताः । परदारपरद्रव्यब्रह्महत्याप्रभावतः ॥ २६ ॥ अपुत्रोऽज्ञातिवैरेण द्रोहेण ब्राह्मणैः सह । करिष्यत इदं ते तु कौतुकं योगमायया ॥ २७ ॥ जन्मान्तरस्य पापानि चितायां दहन्तेऽधुना । श्रीशुक उवाच—मुनिना तत्क्षणादेव योगमार्गेण चैव हि ॥ २८ ॥ चित्तैका सत्वरं दृष्ट्वा दर्शिता प्रेतसंयुता । कुर्वन्ते रोदनं प्रेता हाहाकारेति वादिनः ॥ २९ ॥ श्मशानात् शीघ्रं नीतास्ते सर्वपापसमुद्भवाः । एक वा पुनः श्रुत्वा श्रीमद्भागवतोत्तमम् ॥ ३० ॥ कुष्ठो विनिष्टो देहस्य जातः कनकसन्निभः । एकः पुत्रः मुनिश्रेष्ठः जातो वै वैष्णवाग्रजः ॥ ३१ ॥ सद्यस्तु ममतां त्यक्त्वा भारद्वाजमुपेयिवान् । कृष्ण उवाच—त्वत्प्रसादात् मुनिश्रेष्ठ गच्छामि विष्णुमन्दिरम् ॥ ३२ ॥ पुत्रो वंशधरो गेहे वर्तते कुलपालकः । श्रीशुक उवाच—इत्युक्त्वा स परिक्रम्य विमानेना-र्कवर्चसा ॥ ३३ ॥ आस्थाय स गतो विप्रो वैकुण्ठभुवनं प्रति । इदं रहस्यं परमं माहात्म्यं भागवतोद्भवम् ॥ ३४ ॥ दाम्भिकायातिक्रूराय तामसाय शठाय च । परद्रव्यहारिणे चैव विप्रनिन्दा प्रकुर्वते ॥ ३५ ॥ अभक्ताय बहुजल्पाय कठोरकूटसाक्षिणे । न देयं सर्वथा तस्मै गोघ्नाय वित्तहारिणे ॥ ३६ ॥ स्वशिष्याय सदा देयं वैष्णवाय गुरुसेविने । अनिन्दकाय शान्ताय यथार्थभाषिणेऽपि च ॥ ३७ ॥ य इदं शृणुयान्नित्यं एकाग्रमनसा धिया । पातकं नाशमायाति पुत्रपौत्रफलं लभेत् ॥ ३८ ॥ रोगार्ते मुच्यते रोगात् बद्धो मुच्यते बन्धनात् । राज्यार्थो लभते राज्यं भार्यार्थो लभते स्त्रियम् ॥ ३९ ॥ रूपयौवनसम्पन्नां पतिभक्तिपरायणाम् । मोक्षार्थो लभते मोक्षं सान्निध्यं च सरूपता ॥ ४० ॥ सामीप्यं लभते चैव सायुज्यं च तथैव च । सूत उवाच—श्रीभागवतमाहात्म्यमुक्तवान् ज्ञानवान् शुकः । पूजितः वन्दितः सर्वैः ऋषिभिः निस्पृहो गतः ॥ ४१ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखण्डे भागवतमाहात्म्ये शमीकश्रीशुकसम्वादे षोडशोऽध्यायः ।

* भगवान् द्वारा स्वर्ण की स्त्री का दान करना *

त्वं कृष्णरूपेण बह्वीनारीभोक्ष्यसि राघव । तन्मुनेर्वचनं श्रुत्वा विहस्य राघवोऽब्रवीत् ॥ बह्वश्च कामिनीर्भोक्तुं कृष्णरूपधरोऽप्यहम् । द्वारकायां यदाग्रे हि द्वापरे मुनिसत्तम् ॥ येन व्रतेन दानेन नियमेनाऽथवा मुने । बहूनारीनिश्चयेन प्राप्यामीति वदस्य माम् । इति रामवचः श्रुत्वा व्यासो राघवमब्रवीत् । सम्यक् पृष्ठं त्वया राम दानं ते प्रवदाम्यहम् ॥ एकपत्नीव्रतादेव यद्यपि त्वं च स्त्रीबहूः । लभिष्यसि तथाप्यद्या दानं तव वदाम्यहम् ॥ सीताभारसुवर्णेन मूर्तिमेकां रघूत्तम । एवं षोडशमूर्तींश्च कारय त्वं पृथक् पृथक् । देहि त्वं सरयूनद्यास्तटे विप्रेभ्य आदरात् । वस्त्रालङ्कारभूषाद्यैर्दक्षिणाभिश्च ताः शुभाः ॥ अनेन बहूनारीस्त्वं लभिष्यस्यन्यजन्मनि । यथेति राघवश्चापि मूर्तीः कृत्वा मनोरमाः । ददौ ताः सरयूनद्यां ब्राह्मणेभ्यस्तु षोडशः । ततस्ते ब्राह्मणास्तुष्टा रामायाशीर्दुर्मुदा । दत्तमेकगुणं राजन् सहस्रगुणितं पुरा । तथास्त्वित्याह रामोऽपि ततो विप्रान् व्यसर्जयत् । (आनन्दरामायण)

श्रीमद्भागवतं पुराणममलं यत् वैष्णवानां धनम्, श्रीरूपेशप्रकाशितं सुललितं यस्मिन् हरिः गीयते । श्रीमद्विद्याधरात्मजः श्रुतिधरः यो विदुषां चूडामणिः, श्रीविश्वेशप्रसादनाय रचिता टीका सरस्वती शुभा ॥